

ELS RECALLS EXHAUSTIUS DE TOPONÍMIA A LES ILLES BALEARS I PITIÜSES

Cosme AGUILÓ

Aquesta comunicació no té altra pretensió que la d'oferir-vos, breument, l'estat de la qüestió dels reculls de toponímia realitzats fins ara dins l'àmbit territorial de la Comunitat Autònoma de les Balears, en base a la informació oral i amb pretensions d'exhaustivitat. Entenc com a tals aquells reculls fets amb el propòsit d'escombrar arreu una àrea determinada, sense deixar res per verd, tot i que no ignora que un recull de toponímia mai no es pot donar per acabat del tot. Els qui dedicam part de les hores de lleures a aquesta grata labor sabem bé que sempre hem d'estar predisposats per a fer-hi nous afegitons i les correccions que siguin necessàries.

Tanmateix seria injust no recordar que, a les Balears estrictes, l'investigador que vulgui començar un recull en qualsevol territori de les dues illes té ja el camí una mica fressat: mai no agraiem prou a J. Mascaró Passarius els seus mapes generals de Menorca i Mallorca, que, amb més virtuts que defectes, constitueixen un bon punt de partida, certament molt orientador.

Parlaré, també gustosament, de la cobertura toponímica dels mapes 1:5000, empresa sota els auspicis d'Obres Públiques i de la Conselleria d'Ordenació del Territori. És una feina d'equip, coordinada per Antoni Ordines, que cobrirà totes les Illes de manera no exhaustiva, però satisfent les exigències de l'escala cartogràfica utilitzada. A Menorca el recull, ja acabat, es pot estimar en uns 6000 topònims. A Mallorca, on el treball continuarà algunes llacunes degudes a la censura militar (Déu meu, encara estam amb aquestes!), la feina és realitzada en un 30%. A les Pitiüses s'ha granat ja un 50%.

Tenim encara una altra obra bàsica de caràcter general i és la feina de revisió del *Mapa Topogràfic Nacional* (1:25000), portada a terme per un equip d'investigadors de la Universitat de les Illes Balears. Manquen encara per publicar tota una sèrie de fulls corresponents a l'illa de Mallorca.

Aquestes són les tres fonts cartogràfiques que hom no pot ignorar quan es vulgui realitzar una feina de recollida d'una àrea determinada. Vegem ara quin és l'estat en què es troben els reculls de territoris concrets. He d'advertir que hi pot haver algun treball en curs del qual en desconec l'existència, tot i que he procurat, per diverses vies, estar mínimament informat de tot allò que es fa, relacionat amb aquesta matèria.

Menorca

És possiblement l'illa que es troba més endarrerida en aquest aspecte. No hi ha reculls exhaustius cartografiats i tal vegada ni tan sols realitzats. Em manca, però, informació. Això no obstant, puc avançar-vos una notícia esperançadora: hi ha tot un equip de persones disposat per a fer feina. Des de l'Institut J. M^è Quadrado, Ignasi Mascaró ha gestat la idea d'arreglar tots els noms de lloc menorquins i s'ha posat ja en contacte amb tots els investigadors interessats en el projecte. Hom preveu la realització d'un màster per a finals d'abril.

Eivissa i Formentera

D'aquestes illes comptam només amb alguns reculls parcials. Marià Torres ha recollit la toponímia urbana de Portmany. La publicació inclou un centenar de noms de la vila de Sant Antoni. Un altre treball del mateix autor ressegueix el curs torrencial de Buscatell i conté uns 300 noms. El qui subscriu té cartografiada la toponímia dels illots que envolten les dues illes majors. En els dos mapes s'hi reflecteixen les grafies de quasi 1000 topònims.

Cal enumerar encara alguns treballs de caràcter no exhaustiu, però de gran importància de cara a futurs estudis: en primer lloc les nombroses publicacions de J. Marí Cardona, que contenen precioses informacions toponòmiques del passat; un capítol de la tesi doctoral de Marià Torres consigna uns 100 topònims extrets dels manuscrits de les Reials Ordenacions de la Universitat d'Eivissa; Enric Ribas ha publicat a la premsa eivissenca importants treballs sobre noms de lloc, acompanyades de suport documental; jo (i deman disculpes per haver parlat de mi mateix) he publicat llistes no exhaustives, corresponents a les costes N-NE d'Eivissa i N de Formentera.

Mallorca

És l'illa més treballada. Podem estimar en uns 40000 els topònims recollits d'una manera exhaustiva. Les xifres que donaré no inclouen les variants que pot tenir un mateix topònim.

El litoral

Si ens fixam només en el litoral, podem dir que les zones ben escombrades aporten

un total de 2900 topònims, aproximadament. S'ha de dir, però, que ens manquen moltes dades per a poder comptabilitzar tot el que s'ha recollit. S'hi haurien de sumar, pens, uns 1300 topònims. Els autors de les diverses recopilacions no han pogut donar les xifres exactes de cada una d'elles. Mesurat sense massa precisió, el litoral mallorquí es desenvolupa en uns 391 Km., dels quals en tenim 152 d'acabats. Sabem que 116 km. investigats han donat uns 2274 noms de lloc. Si aquesta densitat es mantingués, podríem esperar uns 7670 topònims per a la totalitat del perímetre insular mallorquí. Això no obstant, tenc la impressió que la xifra és bastant exagerada. La densitat pot ésser molt desigual.

D'un total de 24 termes municipals amb façana marítima, en tenim 11 d'acabats en la seva ribera, a més de dos espais insulars menors:

1. Valldemossa, Banyalbufar, Estellencs. Recollit per Llorenç Homar. Es completa un recull iniciat per Onofre Rullan. Conté uns 400 topònims. El treball és a punt de redactar-se.

2. Escorca, Fornalutx, Sóller, Deià. Recollit per Antoni Nigorra, Andreu Pons i Antoni Reinés.

3. Felanitx. Recollit per C. Aguiló. 265 topònims. Publicat.

4. Campos. Recollit per C. Aguiló. 98 topònims. Publicat.

5. Santanyí, ses Salines. Recollit per C. Aguiló. Uns 1000 topònims.

6. Llucmajor. Recollit per C. Aguiló. Uns 450 topònims.

7. Cabrera. Recollit per C. Aguiló. 462 topònims. Cartografiat.

8. Sa Dragonera. Recollit per C. Aguiló. 130 topònims. Publicat.

S'ha treballat parcialment a la façana marítima de 6 termes més:

9. Andrax. Petit fragment de la costa. O. Rullan i d'altres.

10. Artà. Miquel Pastor n'ha començat el recull.

11. Pollença. Miquel Àngel March ha fet feina en el litoral de la finca d'Ariant.

12. Calvià. Hi treballa Josep Noguerol. No he pogut contactar amb ell, però l'arreplega ha d'ésser forçosament avançada.

13. Manacor. Un sector del sud de la costa ha estat recopilat per C. Aguiló. 115 topònims.

Hi ha set litorals en els quals pràcticament no s'hi han començat recerques sistemàtiques: Alcúdia, Muro, Santa Margalida, Capdepera, Son Cervera, Sant Llorenç, Palma.

L'interior

Sis termes municipals estan íntegrament acabats. Són els següents:

14. Selva. Recollit per Antoni Ordines. 2000 topònims. Publicat.

15. Esporles. Recollit per O. Rullan. 2350 topònims.

16. Puigpunyent. Recollit per Just Hernández, Benet Morey i antoni Mora. 2200 topònims.

17. Petra. Recollit per Miquel Febrer. Més de 2000 topònims (incloent els d'Ariany).

18. Santanyí, ses Salines. Recollit per C. Aguiló. Uns 5000 topònims.

En els termes que segueixen, s'hi han fet reculls parcials. Hi ha certes esperances (molt desiguals) de veure'ls acabats:

19. Escorca. Hi treballen A. Ordines, A. Reinés i Gabriel Ordines. Tenen accés a l'arxiu del traspassat P. Rafel Juan. 1000/1500 topònims. Mateu Morro ha extret uns 300/400 topònims de l'arxiu municipal.

20. Calvià. Josep Noguerol en té el recull molt avançat.

21. Ariany. Miquel Febrer n'ha recollit el 90%.

22. Banyalbufar. El 45% fou escombrat per O. Rullan.

23. Manacor, Sant Llorenç. El 75% ha estat recollit per Miquel Grimalt i d'altres. 6000 topònims.

24. Sant Joan. Francesc Canuto hi du recollit el 70%. 2000 topònims.

25. Sóller. Hi treballa A. Nigorra i d'altres. Recollit el 20%. 400/600 topònims.

26. Estellencs. Francesc Lillo ha recol·lectat els noms de son Fortuny. L'equip de Just Hernández vol fer tot el terme.

27. Pollença. El 40/45% del territori és recollit per M.A. March. 2500 topònims.

28. Llorito. Andreu Ramis hi té el 30% recollit.

29. Llucmajor. Franc Jaume i cinc més hi han arplegat uns 3000 topònims. Estimen que ampliaran aquesta xifra fins a 7500. C. Aguiló ha publicat els noms de la possessió de s'Estelella. 56 topònims.

30. Andrax. F. Lillo fa feina a la zona compresa entre s'Arracó i la Trapa. Vol acabar tot el terme.

31. Valldemossa. Antònia Serrano hi ha recollit més de 375 noms de colls de tords.

32. Artà. Miquel Pastor té acabat un dels nou fulls que componen el terme.

En altres zones hi ha feines començades, sense que poguem donar garanties de la seva continuïtat:

33. Palma. S'hi han escombrat diverses àrees:

a). Límit amb Esporles. Onofre Rullan.

b). Es Secar de la Real. O. Rullan, Climent Picornell, Ramon Díaz.

c). Sa Indioteria. Antoni Ginard.

d). Es Pla de Sant Jordi. Jaume Corbera. 277 topònims.

34. Felanitx. Francesca Nicolau, Maria Obrador, Mª Antònia Picó, hi han fet feina, potser en un 40% del terme.

35. Costitx. Climent Picornell hi té recollits uns 200 topònims.

36. Marratxí. A. Ginard ha arplegat els noms en es Pla de son Nebot.

37. Bunyola. Pere Brunet ha recollit els noms de sa Comuna. 100 topònims. (Els colls de caça són numèrics).

38. Santa Maria. Mateu Morro ha recopilat 300/400 topònims a la vall de Coanegra.

39. Muro. Miquel Àngel March recollí 150 topònims a s'Albufera. Publicat. Francesc Lillo n'hi ha afegits 150 més. Pau Mateu ha fet feina per al mapa 1:5000 i ara vol continuar el recull.

40. Sa Pobla. Joan Cantallops hi ha arplegat uns 600 topònims.

Hi ha anunciats reculls dels termes que segueixen:

-Banyalbufar (la part que falta) i Estellencs. Just Hernández.

- Campos. Sebastià Covas.
- Consell. Ramon Dfáz.
- Deià, Fornalutx. Antoni Nigorra.
- Valldemossa. Antònia M^{ra} Calafat.

Hi ha 20 termes sense encetar: Alaró, Alcúdia, Binissalem, Búger, Campanet, Capdepera, Consell, Deià, Inca, Fornalutx, Lloseta, Llubi, Mancor, Maria, Santa Eugènia, Santa Margalida, Sencelles, Sineu, Son Cervera, Vilafranca.

Aquestes són doncs les perspectives de futur per als dos arxipèlags. És evident que no salvarem tota la toponímia de les nostres illes, però així i tot podem tenir un cert optimisme, sobretot pel que fa a Mallorca. A Eivissa hi observam ara una esperançadora activitat. Esperam que el procés que s'ha engegat a Menorca tingui continuïtat. Resultat paradoxal que l'illa més atractiva, des de l'òptica de l'antigor toponímica, sigui la menys escorcollada. Crec que els illencs tenim possibilitats de salvar tota la toponímia de les nostres llargues costes. Cal fer un esforç davant aquest repte. Per la meua banda puc dir que totes les meves energies apunten envers aquesta direcció. Ell que ho véssim!